

УДК 330.341.1:[338.22:316.422]”20

INTERPRETATION OF THE CONCEPTS OF «INNOVATION» AND «INNOVATION PROCESS» IN MODERN REALITIES

ТЛУМАЧЕННЯ ПОНЯТЬ «ІННОВАЦІЯ» ТА «ІННОВАЦІЙНИЙ ПРОЦЕС» В СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ

Hryhoriev P. / Григор'єв П.К.

PhD. Student / аспірант

ORCID: 0009-0000-3615-8991

Atamanchuk Z. / Атаманчук З. А.

Ph.D. in Economics, Assoc. prof. / к.е.н., доц.

ORCID: 0000-0002-6139-1653

*Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia**Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця*

Анотація. У статті досліджуються поняття «інновація», «інноваційний процес» у ретроспективі та в сучасних умовах. Систематизовано підходи до поняття «інновація», розглянуто альтернативну схему інноваційного процесу. Обґрунтовано, що в сучасних умовах інновацію слід розглядати як цілісну, складну, процесну систему, яка розвивається в часі під впливом факторів зовнішнього та внутрішнього середовища й містить необхідні елементи інноваційного процесу, у межах якого ідея вперше перетворюється на комерційний результат і основною метою впровадження якої є досягнення виробничого, соціально-економічного та екологічного ефекту.

Ключові слова: інновація, інноваційний продукт, інноваційна послуга, інноваційний процес.

Актуальність дослідження. В умовах стрімкої глобалізації світової економіки, зростаючої конкуренції відчувається гостра необхідність інноваційного розвитку та інтелектуалізації виробництва, що полягає у переважанні інтелектуальних чинників забезпечення збільшення продуктивності праці, зростання ролі знань, компетенцій та інтелекту, носієм яких є людина [1] та сприяє прогресивній зміні соціально-економічної структури суспільства і виробничих відносин, спричиняючи розвиток інновацій.

Інноваційна економіка в умовах розвитку знань суспільства характеризується провідною цінністю інноваційної діяльності науки і виробництва, зростанням науково-технічного виробництва, високих технологій, розвитком факторів виробництва, які формуються завдяки інноваціям, новим технологічним шляхам [2, с. 22].

Поняття «інновація» (від англ. innovation) за змістом ідентичне поняттю «нововведення», його розглядають як комплексний процес створення, поширення, використання нововведення, що розвивається і сприяє розвитку та підвищенню ефективності інноваційної діяльності [3]. Існує і кардинально протилежна точка зору, згідно з якою поняття «нововведення» означає прогресивне нововведення, задіяне в динаміці, що є новим для організаційної системи, яка приймає та використовує її.

Вперше поняття «інновація» в сучасному розумінні зустрічається наприкінці ХІХ століття у наукових дослідженнях з соціології. В інноваційній

теорії Габріель Тард [4] використовував цей термін як новизну, але без конкретного визначення цього поняття.

На початку ХХ століття австрійський економіст та соціолог Йозеф Шумпетер вперше застосував в економіці поняття «інновації» та «нововведення» і пов'язав їх з темпами економічного зростання, зробивши відповідні акценти у своїй першій книзі «Теорія капіталістичного розвитку» у 1911 р. на персоніфікації нововведень, на ролі особистості підприємця-новатора [5].

Під інноваціями, згідно чинного законодавства України, розуміють новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери [6].

Окремі вчені економісти доповнюють це визначення, розуміючи під інновацією об'єкт, який не просто впроваджено у виробництво, а успішно впроваджено, тобто він приносить прибуток. За результатами проведення наукового дослідження або зробленого відкриття він якісно відрізняється від попереднього аналога.

Більшість зарубіжних учених-економістів характеризують інновацію як перетворення потенційного науково-технічного прогресу на реальний процес, що втілюється в нових продуктах і технологіях.

Ф. Ніксон, розглядає інновації як сукупність технічних, виробничих і комерційних заходів, які призводять до появи на ринку нових і поліпшених промислових процесів та обладнання. На думку А. Койре, інновація – це експериментування, об'єкт, впроваджений у виробництво. З. Нолбек розуміє під інновацією закінчену дію у вигляді «ідеї, практичного результату або матеріально-речового об'єкта, що був винайдений або розглядається як новація, незалежно від його впровадження» [7], а дослідник Б. Твісс обґрунтовує поняття інновації як процес перетворення наукового знання, наукових ідей, винаходів у фізичну реальність (нововведення) [5].

Подібне визначення дає Т. Брайан, на думку якого інновація – це процес, у якому інтелектуальний товар – винахід, інформація, ноу-хау або ідея набуває економічного змісту. Санто Б. трактує інновації як суспільний техніко-економічний процес, який через практичне використання ідей та винаходів приводить до створення кращих за своїми якостями виробів, технологій та дає прибуток (у разі коли інновація орієнтована на економічний зиск) її поява на ринку може принести додатковий дохід [8].

На думку Зянько В.В. інновації є результатом втілення чи матеріалізації новаторської ідеї у певній предметній субстанції: продукту, технології, засобі людської діяльності чи послугі для якої властиві нові споживчі якості, а реалізація передбачає зміну усталених, звичних засобів діяльності, створення нового чи урізноманітнення старого попиту з метою отримання економічного, соціального, екологічного чи іншого ефекту [9].

Більшість економістів-практиків вважають, що інновації – це прерогатива високотехнологічних компаній [8], що є правильним лише частково, оскільки

насправді інновації можливі у будь-якій галузі людської діяльності.

У ринковій економіці поняття «інновація» набуло широкого поширення. Термін «інновація» став активно використовуватися як самостійно, так і з метою позначення деяких споріднених понять: «інноваційний процес», «інноваційна діяльність» тощо.

Інноваційний вектор розвитку вітчизняної економіки визначений у Законі України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 № 40-IV [6], Законі України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» від 11.07.2001 № 2623 [10], Постанові Кабінету Міністрів України від 14 травня 2008 р. № 447 «Про затвердження Державної цільової економічної програми «Створення в Україні інноваційної інфраструктури» на 2009-2013 рр.» [11].

Інновації зумовлюють безперервні економічні зміни, сприяють динамічному розвитку і підвищенню результативності як економічної системи загалом, так і окремих підприємств. З огляду на це, значний науковий інтерес становлять теоретичні положення, які стосуються сутності та змісту понять «інновація», «винахід», «відкриття», «нововведення, адже від розуміння цих понять багато в чому залежить формування інноваційної стратегії держави, регіону, підприємства, опанування механізмом управління інноваційною діяльністю.

Інновація як результат і як процес характеризується В. Федоренко як реалізований у суспільному виробництві науковий або технічний результат, так і процес його отримання [12]. Зазначене трактування орієнтоване на те, що інновація – це особливий елемент підприємництва.

Дослідник П. Хорів стверджує, що інновація – це результат наукової праці, спрямований на вдосконалення суспільної практики і призначений для безпосередньої реалізації в суспільному виробництві [13, с. 22]. Однак у цьому визначенні не простежується шлях від ідеї до її реалізації на ринку.

Дещо по-інакшому визначає інновацію М. Денисенко, на думку якого інновація – це об'єкт, упроваджений у виробництво в результаті проведення наукового дослідження або відкриття, якісно відмінний від попереднього аналога; характеризується більш високим технологічним рівнем, новими споживчими якостями товару чи послугами порівняно з попереднім продуктом; виробнича, фінансова, науково-дослідна, навчальна й інші сфери, які забезпечують економію витрат або умову для економіки [14]. У даному трактуванні, на відміну від попередніх, наголошується на поєднанні інновації як результату та послуги, товару. Тут також не розглядається фактор виходу «об'єкта» на ринок.

Ширше визначає поняття «інновація» О. Буймов, який розглядає інновацію як кінцевий результат інноваційного процесу, що набув втілення у вигляді нового чи вдосконаленого продукту, впровадженого на ринку, нового чи вдосконаленого технологічного процесу, використовуваного в практичній діяльності, або полягає у новому підході до соціальних послуг (має раціональний характер для споживача (збільшення корисності чи підвищення співвідношення корисності та вартості), або є новим по відношенню до всіх продуктів, технологій чи процесів попереднього покоління продукту на рівні

організації, сектора, ринку [7]. У даному тлумаченні враховано 3 основні ознаки інноваційності: кінцева реалізація, раціональний характер для споживача і новизна продукту, застосованих технологій або підходу до соціальних послуг.

В економічній літературі існує точка зору, що побічним або потенційним інноваційним продуктом називають збільшений інноваційний потенціал. Деякі вчені-економісти розглядають інноваційний продукт як кінцевий результат інноваційної діяльності, що одержав реалізацію у вигляді нового або вдосконаленого продукту, який реалізується на ринку, або нового чи вдосконаленого технологічного процесу, який використовується в практичній діяльності [7]. Інноваційний продукт – це продукт, конкурентні переваги якого протягом інноваційної стадії зумовлені його тимчасовою новизною та тимчасовою унікальністю. Законодавець визначає інноваційний продукт як результат науково-дослідної і (або) дослідно-конструкторської розробки, що відповідає вимогам, встановленим чинним законодавством України [6].

На думку авторів, необхідно чітко розділяти поняття «інноваційна послуга» та «інноваційний продукт». Послуга на відміну від продукту характеризується такими основними особливостями: вона являє собою процес живої праці, а не її результат; виробництво послуги, як правило, збігається з її споживанням. Послуга первинна, згодом вона може перетворитися на продукт. Продуктова інноваційна лінійка являє собою сукупність послуг і продуктів.

Підсумовуючи вище викладене, а також залежно від об'єкта і предмета дослідження слід виокремити деякі підходи до визначення поняття «інновація» (рис. 1).

Рисунок 1 – Підходи до визначення поняття «інновація» в українській і зарубіжній теорії та практиці Джерело: складено автором за [15]

Дотримуючись логіки дослідження, доцільно розглянути споріднене з інноваціями поняття «інноваційний процес», що не є однозначним. У законі України «Про інноваційну діяльність» обґрунтовані такі поняття, як «інновація», «інноваційна діяльність», «інноваційний продукт», «інноваційна продукція», «інноваційний проєкт», «пріоритетний інноваційний проєкт», «інноваційне підприємство» та «інноваційна інфраструктура» [6], але не представлене поняття «інноваційний процес».

Більшість учених-економістів розглядають інноваційний процес на мікрорівні як процес перетворення наукового знання на інновацію, який можна уявити через послідовний ланцюг подій, у перебігу яких інновація визріває від ідеї до конкретного продукту, технології або послуги та поширюється під час практичного використання. Інноваційний процес спрямований на створення потрібних ринків продуктів, технологій або послуг і здійснюється в тісній єдності із середовищем: його спрямованість, темпи, цілі залежать від соціально-економічного середовища, в якому він функціонує і розвивається [16]. Тому тільки на інноваційному шляху розвитку можливе піднесення економіки.

Існує точка зору, згідно з якою інноваційні процеси розглядаються як процеси, що пронизують усю науково-технічну, виробничу, маркетингову діяльність виробників і, зрештою, орієнтовані на задоволення потреб ринку. Найважливішою умовою успіху інновації є наявність новатора-ентузіаста, захопленого новою ідеєю і готового докласти максимум зусиль, щоб утілити її в життя, та лідера-підприємця, який знайшов інвестиції, організував виробництво, просунув новий товар на ринок, узяв на себе основний ризик і реалізував свій комерційний інтерес.

Таким чином, інноваційний процес забезпечує впровадження науково-технічного результату та інтелектуального потенціалу для одержання нової або поліпшеної продукції (послуги) та максимальний приріст доданої вартості.

Інноваційний процес пов'язаний зі створенням, освоєнням і поширенням інновацій. Тобто інновацію як результат необхідно розглядати нерозривно з інноваційним процесом. Творці інновації (новатори) керуються такими критеріями, як життєвий цикл виробу та економічна ефективність. Їхня стратегія спрямована на підвищення конкурентоспроможності, створення нововведення, яке буде визнано унікальним у певній галузі.

Беручи до уваги відмінності в поняттях «новації», «нововведення», «інновація», слід зазначити, що складовою частиною інноваційного процесу є поширення і створення нововведень.

Інноваційний процес схематично представлений як трансформація ідеї, актуальної та можливої до реалізації в інноваційний продукт, прийнятий ринком і формує базу для створення інновацій (рис. 2).

При цьому виділяють такі наступні стадії інноваційного процесу:

- 1) ініціація ідеї;
- 2) первинне маркетингове дослідження;
- 3) первинна оцінка інноваційного потенціалу організації;
- 4) розробка проєкту;

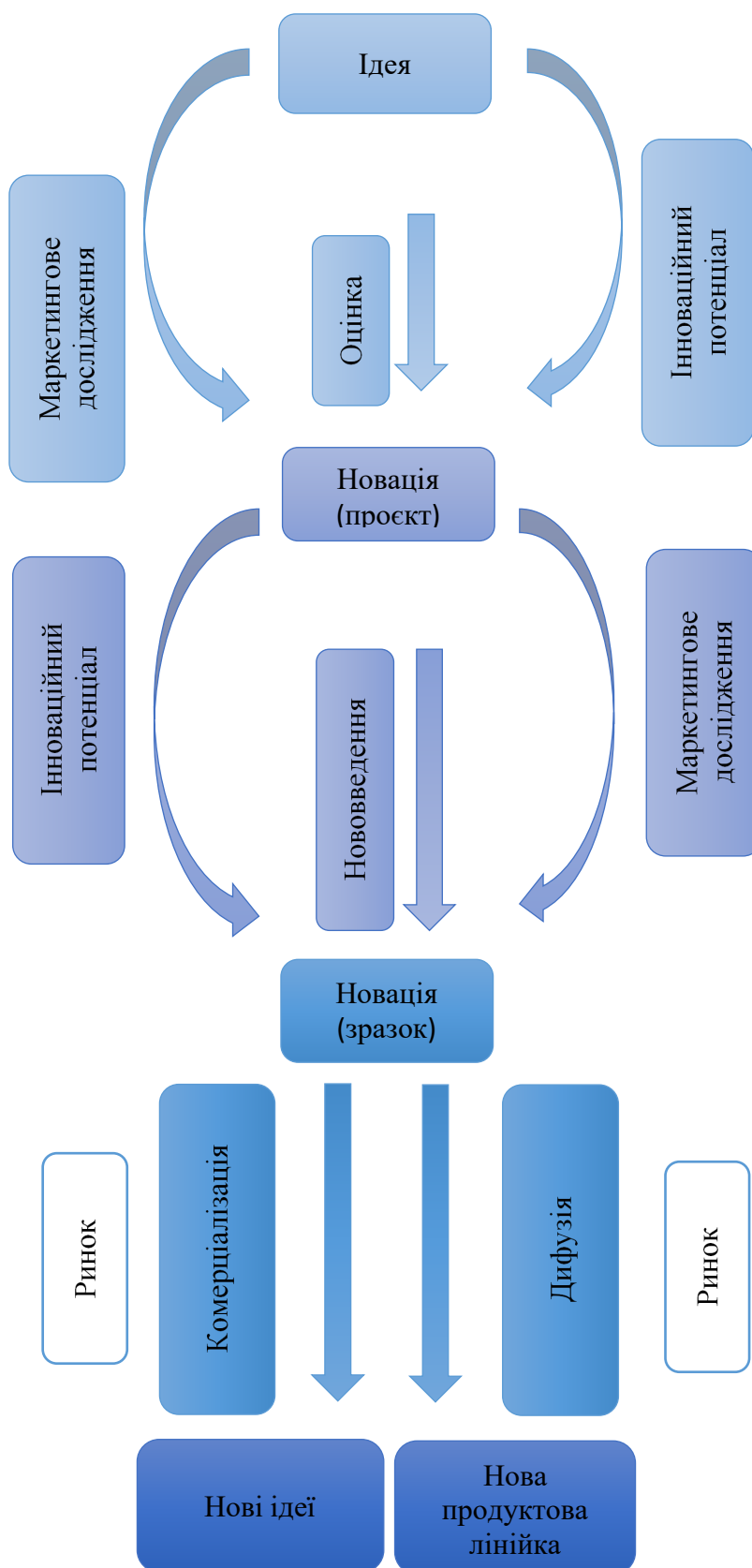

Рисунок 2 – Альтернативна схема інноваційного процесу

Джерело: складено автором за [17]

- 5) вторинна оцінка інноваційного потенціалу згідно з розробленим проектом (у разі недостатньої точності ресурсів проект змінюється);

- б) вторинне маркетингове дослідження згідно з розробленим і затвердженим проектом, далі враховується як стадія розроблення дослідного зразка, так і подальшого масового виробництва з урахуванням комерціалізації та дифузії нового розробленого продукту;
- 7) нововведення;
- 8) комерціалізація;
- 9) дифузія;
- 10) формування нових ідей виходячи з напрацьованого потенціалу і нових віянь ринку.

Таким чином, з огляду на проаналізовані дефініції поняття інновацій, інноваційного процесу слід зазначити, що в сучасних реаліях найбільш доцільним є розгляд поняття «інновація» як цілісної, складної і динамічної процесної системи, яка розвивається в часі під впливом факторів зовнішнього та внутрішнього середовища й містить необхідні елементи інноваційного процесу, у межах якого ідея вперше перетворюється на комерційний результат і основною метою впровадження якої є досягнення виробничого, соціально-економічного та екологічного ефекту. А під інноваційним процесом доцільно розуміти комплексний, динамічний процес формування якісно нового стану системи, з відповідними зв'язками між її елементами, що сприятиме підвищенню ефективності її функціонування.

Література:

1. Атаманчук З. А., Дідович І. І., Макогін З. Я. Людський вимір постіндустріалізму в контексті глобалізаційних процесів. *SWorld Journal*, 2023. № 20, Частина 2, С. 21-31. URL: <https://www.sworldjournal.com/index.php/swj/article/view/swj20-02-037> (дата звернення: 03.07.2024).
2. Атаманчук З. А., Вірна А. О. Інноваційні концепти розвитку глобальної економіки. *SWorldJournal*, 2022. №16. С. 22-27 URL: <https://www.sworldjournal.com/index.php/swj/article/view/swj16-02-029/2966> (дата звернення: 08.07.2024).
3. Гальчук А. А. Трагування та взаємозв'язок категорій «інновація», «новація», «нововведення», «інноваційний процес» та «інноваційна діяльність». *Ефективна економіка*. 2015. №9. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4295> (дата звернення 24.06.2024).
4. Tard G. The laws of imitation. New York: Henry Holt and Company, 1903. URL: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwizvN2TjILaAhWliCwKHdQXAIcQFggvMAE&url=https%3A%2F%2Fmonoskop.org%2Fimages%2F3%2F35%2FTarde_Gabriel_The_Laws_of_Imitation.pdf&usg=A_OvVaw126PlzoXKbxUM7qLyVEehi (дата звернення: 10.07.2024).
5. Даниленко Ю. А. Характеристики та класифікації інновацій та інноваційного процесу. *Наука та інновації*. 2018, 14 (3). URL: <https://scinn.org.ua/sites/default/files/pdf/2018/N3/Danylenko.pdf> (дата звернення:

16.06.2024).

6. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 року. № 40-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text> (дата звернення: 07.07.2024).

7. Квасницька Р. С., Ардашкіна Н. С. Особливості інноваційної діяльності підприємств в сучасних умовах. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2009. №6. С. 247-251.

8. Корнух О. В. Необхідність розмежування категорій «інновація» та «інновація підприємства». *Інвестиції: практика та досвід*. 2013. № 24. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/24_2013/9.pdf (дата звернення: 30.06.2024).

9. Зянько В. В. Щодо визначення сутності інновації як категорії економічної теорії. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2008. №7. С. 48—51.

10. Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки: Закон України від 11.07.2001 року. № 2623. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2623-14#Text> (дата звернення: 26.06.2024).

11. Про затвердження Державної цільової економічної програми «Створення в Україні інноваційної інфраструктури на 2009-2013 роки»: Постанова Кабінету Міністрів України від 14 травня 2008 року. № 447. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/447-2008-%D0%BF#Text> (дата звернення: 15.06.2024).

12. Чорна М. В. Оцінка ефективності інноваційної діяльності підприємств : монографія / М. В. Чорна, С. В. Глухова. Харків : ХДУХТ, 2012. 210 с.

13. Бубенко П. Т. Конспект лекцій з курсу «Інноваційний розвиток підприємства» / П. Т. Бубенко, М. С. Владимірова; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2016. 138 с.

14. Карюк В. І. Удосконалення наукових підходів до поняття «інновація». *Економіка та держава*. 2012. №4. С. 87-89.

15. Поліщук Н. Теоретичні підходи до визначення сутності інновацій. *Галицький економічний вісник*. 2009. № 1. С. 20-23.

16. Грицай О. І. Економічна сутність терміну «інноваційний процес». *Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі*. 2010. № 3. С. 126–136.

17. Скрипко Т.О. Інноваційний менеджмент. Підручник. К.: Знання. 2011. 423 с.

Abstract. *The article examines the concepts of «innovation», «innovation process» in retrospect and in modern conditions. Approaches to the concept of «innovation» are systematized, an alternative scheme of the innovation process is considered. It is substantiated that in modern conditions, innovation should be considered as a complete, complex, process system that develops over time under the influence of external and internal environmental factors and contains the necessary elements of the innovation process, within which the idea first turns into the commercial result and the main purpose of its implementation is achievement of production, socio-economic and environmental effect.*

Key words: *innovation, innovative product, innovative service, innovative process.*

Стаття відправлена: 11.07.2024 р.

Атаманчук З. А., Григор'єв П. К.